

МАВРИТАНСЬКА ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНА ТА РЕЛІГІЙНА СПАДЩИНА В СУЧАСНОМУ ТУРИЗМІ ІСПАНІЇ

Наталія Терес, Яна Романів

MAVRIAN HISTORICAL, CULTURAL AND RELIGIOUS HERITAGE IN MODERN SPAIN TOURISM

Nataliia Teres, Yana Romaniv

The article covers the problem of establishing Halal tourism, which has begun to develop in recent years. The question is considered via the analysis of cultural monuments of Mavrian heritage in Spain. The spreading of a new type of tourism and its features is considered separately. Key scientific ideas and works on the origin of the term «halal tourism» are also analyzed. The paper identifies the main problems of development of this type of tourism, the main of which can be identified anti-Islamist sentiments of the Spanish right-wing political party Vox. In addition, representatives of the tourism sector are still insufficiently aware of the possibilities of presenting, spreading and developing halal tourism. So far, only two hotels in Spain have passed and received special certificates and are recognized as providing products and services, respecting the religious beliefs of their visitors. In particular, the requirements for certificates include the presence of a halal menu in the hotel restaurant, prayer rugs and directions to Mecca in the rooms, the correct location of beds and bathrooms, no alcohol in the minibar.

The article also mentions the main organizations in Spain that contribute to the spread and stabilization of halal tourism – Instituto Halal, Halal International Tourism, etc. The current achievements in this field of tourism in Spain are listed, including the second place in the list of Global Muslim Travel Index 2018. In addition, Spain continues to actively move towards the development of this type of tourism and attracting more and more Arab tourists to its country.

Keywords: mavrian heritage, spanish tourism, halal, muslim friendly, spanish cultural.

Іспанія – одна з європейських країн з найбільшою історичною та мистецькою спадщиною мавританського походження. Присутність мусульман на Піренейському півострові протягом майже восьми століть залишила відчутний слід в архітектурі, живописі, звичаях та загалом культурі Іспанії. Багата культурна спадщина робить цю країну місцем особливого туристичного інтересу серед туристів світу. Міжнародне визнання та туристична популярність історико-культурної спадщини півдня Іспанії зросла від 1987 року, коли ряд об'єктів були внесені до Списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО: Севільський собор, Севільський Алькасар та Архів Індій.

Тривале панування мусульман, розквіт держави у цей час і подальшої за ним Реконкісти, залишило цікаві історичні сліди взаємовпливу культур. Саме змішання ісламської та християнської релігій визначило в подальшому становлення іспанської культури. Мусульмани в своєму пануванні не прагнули радикально поміняти місцевий уклад, а вправно додавали свої традиції та елементи по всій території. Тому зараз Іспанія і представляє собою цікаву суміш західної та східної спадщини.

Найкраще вплив маврів на культуру Іспанії можна простежити на прикладі архітектури та інших культурних об'єктів, якій збереглися й до сьогодні і є важливими туристичними об'єктами на території Піренейського півострова. Однією з найяскравіших пам'яток архітектури часів династії Омейядів є Кордовська мечіта (зараз – Катедральний собор Непорочного Зачаття Діви Марії). У Середньовіччі ця мечеть була другою за величиною у світі, а після Реконкісти її переформатували у церкву. Головною особливістю Мескіти є її центральна частина – Гіпостильна зала, найдавніша частина пам'ятки, яка служила і залом для п'яти щоденних мусульманських молитов, і залом для викладання та розгляду справ шаріату під час правління Абд аль-Рахмана та його наступників (Arnold 2017, с. 22–35).

Важливими архітектурними об'єктами є також пам'ятки Севільї періоду династії Альмохадів (1170 – початок XIII ст.), за яких місто набуло статусу столиці Аль-Андалусу. В місті побудували новий релігійний центр з мечеттю (на місці якої зараз знаходиться кафедральний собор), двориком та мінаретом (Гіральда), що збереглися й до нині. Навколо Севільї була споруджена оборонна стіна з баштами Torre del Oro (Золота Башта) і Torre del la Plata (Срібна Башта) які існують й по сей день.

Спорудження палацу підкреслювало особливе значення Севільї для правлячої династії. Хоча фортеця на цьому місці була закладена ще у 914 році еміром Кордови Абдерраманом III, проте саме у XII столітті Альмохади повністю реформували весь цей простір. Завдяки зміні русла річки Гвадалквівір з'явилася додаткова територія для забудови. На кінець правління Альмохадів площа Алькасару збільшилася від 1 га на початку XI століття до 17 гектарів двома століттями пізніше. Нова династія зруйнувалася старий палац, а нова фортеця Альмохадів стала частиною новоспорудженої міської стіни. (The Real Alcázar of Seville 2019, с. 17–20).

Саме з часів Альмохадів зберігся внутрішній дворик Есо, який був побудований в кінці XII століття (Tabales Rodríguez 2001, с. 195–206). Він являє собою єдиний зразок цивільної архітектури періоду Альмохадів в Іспанії, який відтворює найбільш важливі елементи художньої архітектури того часу. Вздовж стіни внутрішнього дворику розташовані арки з ламбрикету з ажурними декоративними ромбами, та арки, прикрашені в стилі «севка панно» з ромбовидними візерунками. Центральна арка підтримується цегляними панелями, тоді як невеликі бічні арки спираються на бічні мармурові колони і капітелі. Їх орнаментация являє традиційну місцеву техніку періоду Альмохадів, популярну тоді в місті. Таке оздоблення можна побачити на дзвіниці Кафедрального собору у Севільї (Геральда) – найстарішого мінарету головної мечеті міста, яка потім була модернізована під християнські цілі (The Real Alcázar of Seville 2019, с. 17–20).

Гранада є ще одним туристично привабливим регіонам Іспанії. Там з 1213 р. по 1338 р. тривало будівництво району Альгамбри. Це було палацове місто Насридських царів. Зараз загальна площа цього архітектурного та паркового ансамблю становить 13 га і складається з палацу, мечеті та фортеці (Filshtinskii 1979, с. 5–22). Альгамбра є чудовим зразком середньовічного мусульманського палацу південної Європи.

Перша згадка про фортецю (Алькасабу) на місці Альгамбри датується 899 роком. У 1238 р. засновник династії Насридів Ібн Аль-Ахман прибув до Гранади та обрав місцевість на г. Сабіка для спорудження майбутнього адміністративного та військового комплексу. З часом на цій території постав палац, в якому проводилося урядування, працювала місцева адміністрація, розташовувалися казарми, а також мечеть, бані, магазини. Будівництво Альгамбри пов'язують з ім'ям Юсуфа I (1333–1354) та Мухаммеда V (1354–1391).

Нині Альгамбра являє собою комплекс, який після падіння Гранадського Халіфату за багато століть зазнав великих змін, руйнувань, забуття та відродження. Цей унікальний комплекс був заново відкритий на початку XIX ст. видатними європейськими мандрівниками – романтиками з Франції, Італії та Англії – Шатобріаном, Готьє та ін. Франсуа Рене де Шатобріан видав романтичну новелу «Останній Абенсеррахес» (Лондон, 1825) про романтичні стосунки останнього представника роду Абенсеррахів з представницею старовинного іспанського роду Бланкою.

Мальовнича Гранада, велична Альгамбра, з баштами, палацами, садками і фонтанами вражали приїжджих, викликали неймовірні емоції. Але найбільша заслуга у збереженні пам'яті про давню історію Альгамбри належить місцевим жителям Гранади, які проживали на території майже зруйнованого палацу, і з якими доля звела відомого письменника, працівника посольства Америки в Іспанії Вашингтона Ірвінга (1783–1859). Саме завдяки записаним ним історичним переказам та казкам, що пізніше увійшли до збірки «Казки Аламбри» (1832) почалося туристичне відкриття цього дивного краю та його перлини – Альгамбри (Irving 2008, с. 7). Варто зазначити, що В. Ірвінг був автором книг «Життя Христофора Колумба» (1828) та «Хроніка завоювання Гранади» (1829).

Відновлення цього унікального комплексу почалося в перші десятиліття XX століття, і сьогодні відвідувачі можуть ознайомитися з архітектурними пам'ятками: «Брама Правосуддя» (1348), Комплексом Палаців Насридів (Палац Мексуар, Палац Комарес та Палац Левів). Генераліфе. Палацово-парковий комплекс Альгамбра – суворий та простий зовні – всередині вражає східною розкішшю, витонченістю архітектурних рішень, унікальними оптичними ефектами, специфікою освітлення, дерев'яними набірними стелями з кедру, сосни; декоруванням куполу мукарнами; оздобленням стін глазурованою плиткою зі складним геометричним орнаментом (Barry 2017, с. 169–171).

Але особливим даром в ісламі вважається вода. Оспівування води – головна тема мавританського саду. «Гранада – це вода, яка б'є вгору, дзюрчить, дзвенить. Це – струмки, запруди, фонтани... Гранада – це прихована вода, яка плаче» (Irving 2008, с. 7). Фонтани, басейни, внутрішні подвір'я палаців та гідротехнічна система Альгамбри й сьогодні вважаються шедевром інженерного мистецтва.

Однією з алькасабів в Іспанії, що збереглися, є Фортеця Малага, збудована ще у VIII столітті. Частину матеріалів для будівництва якої було взято з римської будови, зокрема театру, що знаходиться поруч зі входом до фортеці і датується II століттям (Carranza Sell 2011, с. 3–5).

Ще одне палацове місто мавританської спадщини в Іспанії на околицях Кордобі – Медіна Асаара або Мадіна аз-захра, за легендою назване на честь фаворитки халіфа Абр ар-Рахмана. «Багата Зала» – місце для прийомів у Медіні Асаарі, яка є найбільш цінним у всьому палаці і названа відповідно через велику кількість декорованих унікальних елементів та свою художню унікальність (Arnold 2017, р. 22–35).

Традиційна мавританська спадщина в Іспанії в певних аспектах є більш «консервативною», ніж інші регіональні стилі ісламської архітектури, зокрема мавританська архітектура продовжила ранню ісламську традицію уникати показного зовнішнього оздоблення чи зовнішньої монументальності, це й було своєрідним поєднанням культур арабського та християнського світів, що й на сьогодні є особливістю пам'яток, які приваблюють туристів до Іспанії (Bloom 2020, с. 24–31).

Загалом туризм позиціонується в Іспанії як один з найбільших видів економічної діяльності, що сприяє росту ВВП. До пандемії на сферу туризму припадало 12,4% ВВП Іспанії (2019 рік). Під час пандемії COVID-19 кількість іноземних туристів різко знизилася, що негативно вплинуло на економіку держави. Загалом у 2020 році Іспанію відвідали 19 мільйонів туристів проти 83,5 мільйонів у 2019 році або на 75% менше (El Instituto Nacional de Estadística 2020, с. 1–3). Загальні збитки сягнули близько 23 мільйонів євро (Confederación Española de Organizaciones Empresariales 2021).

Серед іноземних туристів в Іспанії, за словами Даніеля Росадо – директора іспанського туристичного офісу на Близькому Сході, вагома частка припадала на туристів – мусульман, зокрема, у 2019 році близько 90 000 мандрівників було із Саудівської Аравії, що на 21% більше, ніж у попередньому 2018 році (Hashem 2021). Тому наприкінці минулого 2021 року Саудівська Аравія та Іспанія підписали угоду про співпрацю з метою перегляду туристичної карти, розробки майбутніх проектів на основі досвіду обох країн у цьому секторі (El Correo del Golfo 2021).

Те, що в Іспанії на сьогодні проживає понад два мільйони мусульман є фактором, який сприяє популяризації країни в мусульманському світі. Крім того, в іспанських ексклавах Сеуті та Мелільї частка мусульман складає понад 45% та 51% відповідно, при цьому в Мелільї частка новонароджених мусульман до загальної кількості народжень у 2011 році досягла 75%. Мілільї стало першим містом в сучасній Іспанії, де більшість жителів сповідують іслам. І цей відсоток продовжуватиме рости (Observatorio Andalusí 2020, с. 6–10).

Окрім того, 1,2 мільйона мусульман в Іспанії є мігрантами (58%), з них 879 808 отримали іспанське громадянство (42%). Більшість мігрантів прибули з Марокко (812 412), Пакистану (88 783), Сенегалу (70 879) та Алжиру (63 051). Чверть мусульманського населення зосереджена в Каталонії (564 055), Андалусії (341 069), Мадриді (299 311) та Валенсії (221 355). Також є регіони з невеликою кількістю мусульманського населення: Астурія (8623 особи) і Кантабрія (5526 осіб) (Heraldo De Aragon Editora 2020).

Фактором, який сприяє підвищенню туристичного інтересу до Іспанії серед мусульманського населення є те, що за останні роки кількість мусульман в Європі значно виросла за рахунок сотень тисяч біженців та мігрантів, які є або можуть стати потенційними туристами. За прогнозами науковців, їх частка до 2050 року збільшиться вдвічі (Pew Research Center 2017).

Іспанія, усвідомивши економічний потенціал ринку на основі мусульманської спадщини, стала провідною країною, яка розвиває «халяльний туризм». Цей термін з'явився в наукових дослідженнях недавно, в 2010 році (Battour, M., Ismail, M. and Battor, M 2010, с. 461–470). Раніше поширеною була термінологія «ісламський туризм», яку використовували та обґрунтовували такі автори, як Д. Хендерсон (Henderson 2009, р. 210–211). Автор наголошує, що цей термін характеризує всі поїздки, які мусульмани можуть здійснити з діловою метою або для відпочинку. Це тлумачення можна також інтерпретувати як час, проведений мусульманами в країнах, де проживають мусульманські меншини. Проте інші автори, – М. Хусейн та М. Бон, – припускають, що халяльний туризм є підвидом релігійного туризму. Вираз «халяльний туризм» був придуманий для визначення способу подорожі мусульманських туристів. Часто такий вид туризму також називають «Muslim friendly» – «дружній до мусульман туризм» (Bon and Hussain 2010, р. 47–59).

Іспанія стала одним з основних туристичних напрямків для розвитку такого типу туризму, оскільки вона поєднує багато речей, які шукає мусульманський турист: культура та мистецтво, халяльня кухня, архітектура, традиції пов'язані з мавританською спадщиною, унікальні пам'ятки Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО тощо.

У 2015 році члени Ісламської ради спільно з El Instituto Halal запропонували створити Halal International Tourism (HIT) – особливу організацію для просування та розвитку халяльного туризму в Іспанії та Латинській Америці, у різних його аспектах, та надання послуг, пов'язаних з цим типом діяльності (El Instituto Halal).

До пандемії Turespaña – державний орган, відповідальний за туристичне просування Іспанії в світі – створив нову кампанію, в якій халяльний туризм є одним із цільових секторів. Для організації такого виду туризму ключовим чинником є сертифікація халяльних чи мусульманських послуг. Для цього необхідно знання характерних особливостей сприйняття та поведінки халяльних туристів, їх релігійних догм, а також правильна реалізація таких пропозицій у різних туристичних підсекторах (розміщення, громадське харчування тощо), що має основне значення для туроператорів.

Підвищенню авторитету цього напрямку туризму безпосередньо сприяє робота такої структури із сертифікації як «Institute Halal», яка забезпечує впевненість туристів, що всі продукти та послуги, які вони споживатимуть в Іспанії, запропоновані з повагою до їхніх переконань. Зокрема, сертифікованими є два халяльні готелі, у Марбельї (Alanda Hotel) і Торремоліносі (Luxury Boutique Costa del Sol), що орієнтовані саме на мандрівників з Близького Сходу (Bolifa, F., Cuesta, P. and Loranca, C. 2017 с. 182).

Більшість дослідників цієї теми визначають такі вимоги до організації халяльного типу туризму, зокрема необхідність:

- закладів, де пропонується халяльне меню;
- наявність молитовних килимків (Намазлик) та вказівка напрямку на Мекку в номерах готелю;
- спальні місця та ванні кімнати в готелях, розташовані не в напрямку Мекки;
- біде у ванних кімнатах;
- номери без алкоголю в міні-барі (Battour, M., Ismail, M. N., and Battor, M. 2011, с. 527–540).

Загалом, варто відмітити, що у розвитку халяльного туризму Іспанії вдалось досягнути значних успіхів. Відповідно до Global Muslim Travel Index 2018, опублікованого CrescentRating, провідним авторитетом у сфері халяльних подорожей, Іспанія посіла 2-е місце в списку мусульманських напрямків для в'їзду в країни, що не входять до ОІС (Організація ісламського співробітництва), і 8-е місце в цілому з точки зору середовища, яке підтримує мусульманських мандрівників (Boll 2020).

Halaltrip, найбільша халяльна та орієнтована на мусульман туристична платформа, назвала Іспанію, зокрема Андалусію, головним місцем ісламської спадщини у 2016 році. У 2017 році андалузське місто Гранада увійшло до списку «10 місць, які кожен мусульманин повинен відвідати у 2017 році» і включив Барселону до списку «9 найкращих дружніх до мусульман міст-відпочинку у Європі за 2018 рік». Лондонська компанія Islamic Travels виділяє на своєму веб-сайті екскурсію «Іспанія: 8 століть ісламської спадщини», яку організовує агентство в Гранаді Visit Al Andalus. Халяльні тури організовуються агенціями в Іспанії, Португалії та Марокко (Boll J. R. 2020).

Проте, не зважаючи на досягнуте, існує ряд перешкод, які гальмують розвиток туризму та збільшення потоку туристів-мусульман, зацікавлених мавританською спадщиною Іспанії. Перш за все, це новий сплеск ісламофобських і ксенофобських дискурсів з боку ультраправих активістів і політиків у Європі.

В Іспанії права політична партія Vox дедалі активніше виступає зі своїми антиісламістськими настроями. В останньому дослідженні Міністерства внутрішніх справ щодо злочинів на ґрунті ненависті не згадується іслам, але повідомляється про 66 випадків на основі релігійних переконань або практик у 2019 році та 596 випадків на ґрунті расизму та ксенофобії (зростання на 21% порівняно з 2018 роком). Plataforma Ciudadana contra la Islamofobia повідомила про 546 випадків проти мусульман у 2017 році, коли відбулися дві терористичні атаки в Барселоні (García De Blas E. 2017, p. 1–3).

Окрім цього, досі не всі працівники туристичної галузі, та й самі туристи, достатньо обізнані про можливості, які може надавати цей сегмент туристичного ринку, а також про те, як ними скористатися. Тому необхідна додаткова інформація та навчання для професіоналів у сфері туризму.

Також, оскільки ісламський простір є великим і неоднорідним сектором через різні інтерпретації ісламу та рівні релігійності, наявність єдиного халяльного (або принаймні дружнього до мусульман) стандарту та універсальної сертифікації має стати важливим фактором у розвитку такого типу туризму та знятті бар'єрів для туристів, які зацікавлені у пізнанні мавританської спадщини Іспанії (Bacallao P. 2022).

Попри всі проблеми, Іспанія продовжує розвивати напрямок халяльного туризму. Співробітники Instituto Halal в місцях мавританської спадщини розробляють спільно з міськими радами нову сприятливу концепцію міст для приваблення мусульманських туристів, зокрема у Кордобі та Гранаді (Instituto Halal).

Незважаючи на широкомасштабну кризу та проблеми в індустрії туризму, спричинені пандемією COVID-19, халяльний сектор має хороші перспективи для зростання. Іспанія історично була територією розвитку і поширення мусульманських мотивів та культури. А з початком процесу Реконкісти в 722 році арабська та християнська культури перепліталися між собою, створюючи унікальну культурну спадщину. Наслідки такого поєднання ми спостерігаємо, в першу чергу, в архітектурних пам'ятках. Прикладами можуть слугувати Велика мечеть в Кордові, Алькасар в Севільї та Гранадські палаци Альгамбра і Генераліфе. Ї до сьогодні збереглася значна частина вишуканого оздоблення головних будівель, де можна простежити унікальний іспано-мавританський стиль. Саме таке надбання Іспанія використовує вміло для розвитку нового напрямку – халяльного туризму, що дозволить ще більше повернути мусульманських туристів до історичної мавританської спадщини.

Список джерел та літератури ***References***

ARNOLD, F., 2017, *Islamic Palace Architecture in the Western Mediterranean: A History*. Oxford University Press. [Online]. Available from: <https://oxford.universitypressscholarship.com/view/10.1093/acprof:oso/9780190624552.001.0001/acprof-9780190624552>

BACALLAO, P., 2022, *Forosocuellamo. España tiene un gran potencial para el desarrollo del turismo halal*. [Online]. Available from: <https://www.forosocuellamos.com/espana-tiene-un-gran-potencial-para-el-desarrollo-del-turismo-halal-prof/>

BARRY, M. B., 2017, *The Alhambra Revealed. The Remarkable Story of the Kingdom of Granada*. Andalus Press., pp. 169–171.

BATTOUR, M., ISMAIL, M. N., BATTOR, M., 2010, *Toward a Halal Tourism Market*. *Tourism Analysis*. 15(4), pp. 461–470.

BATTOUR, M., ISMAIL, M. N., BATTOR, M., 2011, *The impact of destination attributes on Muslim tourist's choice*. *International Journal of Tourism Research*. 13(6), pp. 527–540.

BLOOM, J. M., 2020, *Architecture of the Islamic West: North Africa and the Iberian Peninsula, 700–1800*. New Haven and London: Yale University Press. [Online]. Available from: <https://www.cambridge.org/core/journals/bulletin-of-the-school-of-oriental-and-african-studies/issue/4017461B97206DDCAFDF7AB79DD506B2>

BOLIFA, F., CUESTA, P., LORANCA, C., 2017, *Razones Para Apostar Por El Turismo Halal*. *International Journal of Scientific Management and Tourism*: 3–4, pp. 175–185.

BOLL, J. R., 2020, *Selling Spain: Tourism, Tensions, and Islam in Iberia*. *Journal of Intercultural Communication*: 20(2), pp. 42–55.

BON, M., HUSSAIN, M., 2010, *Tourism in the Muslim world*. In N. Scott (Ed.), *Bridgingtourism theory and practice*. pp. 47–59.

CARRANZA, SELL, F., 2011, *La alcazaba de Málaga. Historia a través de su imagen*. *Péndulo: Revista de Ingeniería y Humanidades*: № 22, pp. 54–73. [Online]. Available from: <https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=3938885>

Confederación Española de Organizaciones Empresariales, 2021, *La aportación del turismo al PIB en 2021 será de 77.200 millones, la mitad que en 2019, en un escenario favorable*. [Online]. Available from: <https://www.ceoe.es/es/ceoe-news/economia/la-aportacion-del-turismo-al-pib-en-2021-sera-de-77200-millones-la-mitad-que-en>

El Correo del Golfo, 2021, *La ministra de Turismo deja claro en Arabia que España goza de «buena situación sanitaria»*. [Online]. Available from: <https://www.elcorreo.ae/articulo/turismo/ministra-industria-comercio-turismo-deja-claro-en-arabia-que-espana-goza-buena-situacion/20211028154129140665.html>

- El Instituto Halal. Hacia un nuevo modelo turístico y nuevas oportunidades: el Muslim Friendly. [Online]. Available from: <https://www.institutohalal.com/hacia-un-nuevo-modelo-de-turismo/>
- El Instituto Nacional de Estadística, 2020, Las Notas de Prensa. Movimientos Turísticos en Fronteras. [Online]. Available from: <https://www.ine.es/daco/daco42/frontur/frontur1220.pdf>
- FILSHTINSKII, Y. M., 1979, Andalusia v izobrazhenii Vashinhtona Irvina [Andalusia in Washington Irving's image]. M.: Nauka. [In Russian].
- GARCÍA DE BLAS E., 2017, La islamofobia se desata en las redes y llega a la calle tras los atentados. La País. [Online]. Available from: https://elpais.com/politica/2017/08/22/actualidad/1503428186_516127.html.
- HASHEM H., 2021, Spain must be 'genuinely' welcoming to attract more Muslim tourists amid recent rise in Islamophobia, say experts. Salaam Gateway. [Online]. Available from: <https://salaamgateway.com/story/amid-recent-rise-in-islamophobia-spain-must-be-genuinely-welcoming-to-attract-more-muslim-tourists-s>
- HENDERSON, J. C., 2009, Islamic Tourism Reviewed. Tourism Recreation Research, Vol. 34(2), pp. 207–211.
- Heraldo De Aragon Editora, 2020, Los musulmanes en España superan por primera vez los 2 millones de personas. [Online]. Available from: <https://www.heraldo.es/noticias/nacional/2020/02/18/musulmanes-espana-superan-primera-vez-2-millones-personas-1359544.html>
- Instituto Halal participa en el Primer Foro de Economía Halal de Granada [Online]. Available from: <https://www.institutohalal.com/instituto-halal-participa-en-el-primer-foro-de-economia-halal-de-granada/>
- IRVING, W., 2008, Skazki Alambry [Tales of the Alhambra]. Édiciones Miguel Sanchez, p. 7. [In Russian].
- Observatorio Andalusí, 2020, Estudio demográfico de la población musulmana Explotación estadística del censo de ciudadanos musulmanes en España referido a fecha 31/12/2019. [Online]. Available from: <http://observatorio.hispanomuslim.es/estademograf.pdf>
- Pew Research Center, 2017, Europe's Growing Muslim Population. [Online]. Available from: <https://www.pewforum.org/2017/11/29/europes-growing-muslim-population/>
- TABALES RODRÍGUEZ, M. Á., 2001, La transformación palatina del Alcázar de Sevilla, 914-1366. Anales de Arqueología Cordobesa: 12. [Online]. Available from: https://www.researchgate.net/publication/45502621_La_transformacion_palatina_del_Alcazar_de_Sevilla_914-1366
- The Halal Institute participates in the creation of the Cordoba Halal Cluster. [Online]. Available from: <https://www.institutohalal.com/the-halal-institute-participates-in-the-creation-of-the-cordoba-halal-cluster/>
- The Real Alcázar of Seville. Editorial Palacios y Museos, 2019, pp. 17–20.

Мавританська історико-культурна та релігійна спадщина в сучасному туризмі Іспанії

У статті розглядається проблема становлення халяльного туризму, який активно розвивається останніми роками. Проблема висвітлена через призму аналізу історико-культурних пам'яток мавританської спадщини в Іспанії. Детально описані основні туристичні об'єкти, серед яких Велика мечеть в Кордові, Алькасар в Севільї та Гранадські палаці Альгамбра і Генераліфе, їх архітектурні особливості, художнє оформлення та історичний контекст створення.

Окремо розглянуто процес поширення нового виду туризму та його особливостей. Проаналізовано також ключові наукові думки та праці щодо походження терміну «халяльний туризм». У роботі визначено основні проблеми розвитку такого виду туризму, основною з яких можна виділити антиісламістські настрої іспанської правої політичної партії Vox. Крім того, досі представники сфери туризму залишаються недостатньо обізнаними в можливостях представлення, поширення та розвитку халяльного туризму. Так, на сьогодні лише два готелі в Іспанії пройшли й отримали спеціальні сертифікати та є признаними такими, що надають послуги харчування та послуги, з повагою до релігійних переконань їх відвідувачів. Зокрема, серед вимог для отримання сертифікатів є наявність халяльного меню в ресторані готелю, молитовних килимків та вказівки напрямку на Мекку в номерах, правильне розташування спальних місць та ванних кімнат, відсутність алкоголю в міні-барі.

Представлено у статті й основні організації Іспанії, які сприяють поширенню та стабілізації халяльного туризму – Instituto Halal, Halal International Tourism тощо. Перелічено уже наявні досягнення у цій сфері туризму в Іспанії, зокрема й друге місце в списку Global Muslim Travel Index 2018. Окрім цього, Іспанія продовжує активно рухатися в напрямку розвитку та-

кого типу туризму та привабленні все більшої кількості арабських туристів до своєї країни.

Ключові слова: мавританська спадщина, іспанський туризм, халяль, дружній до мусульман, іспанська культура.

Nataliia Teres, Candidate of Historical sciences, Associate professor of Department of Ethnology and Local History of the Taras Shevchenko National University of Kyiv.

Наталія Терес, кандидатка історичних наук, доцентка кафедри етнології та краєзнавства історичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2801-3594>

Yana Romaniv, M. A. in History, Faculty of History, Taras Shevchenko National University of Kyiv.

Яна Романів, магістерка історичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7576-5970>

Received: 18.02.2022

Advance Access Published: March, 2022